

Az Egyesült Államok geostratégiai hatalomfelfogása és a hidegháború utáni világrend evolúciója az amerikai nemzetbiztonsági stratégiák tükrében

The Geostrategic Concept of Power Employed by the United States and the Evolution of the Post-Cold War World Order in Light of US National Security Strategies

---

Faust Anita

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.2.7

Összefoglaló: A tanulmány célja, hogy az USA 1990 óta megjelent tizenöt nemzetbiztonsági stratégiájának elemzése alapján feltárja a világ vezető hatalmának geostratégiai hatalomfelfogását. Arra építve pedig bemutatja a hidegháború utáni világrend evolúcióját és jelen állapotát, amelyben három nagyhatalom mellett számos, saját jogon geopolitikai szereplővé vált transznacionális vállalat küzd az új világrend meghatározásáért. A nagyhatalmi ön-reflexióknak is tekinthető dokumentumok vizsgálata révén árnyalhatóvá válnak a hatalom különféle működéseit megragadó szakirodalmi fogalmak, köztük a puha, az okos és a strukturális hatalom is. A geostratégiai hatalomfelfogás feltárt kritériumai más hatalmak vagy régiók strukturált vizsgálatára is alkalmas rendszert kínálnak.

Kulcsszavak: világrend, hatalom, nemzetbiztonsági stratégia, jelenkori történelem, USA

Abstract: *Based on the content analysis of the fifteen national security strategies (NSS) issued by the US National Security Council since 1990, the study introduces the geostrategic concept of power employed by the leading superpower. Relying on this geostrategic understanding of power, it shows the evolution of the post-Cold War world order and its present state when three major powers and transnational companies that have evolved into geopolitical players of their own right are competing to define the terms of the new world order. The content analysis of the NSS documents (which can be seen as the auto-reflections of the USA) helps refine the notions of soft, smart and structural power. The criteria*

of the geostrategic understanding of power as identified in the study offer a structured approach for the analysis of other powers or regions.

Key words: *world order, power, national security strategy, current history, USA*

Bevezetés

Geopolitikai közhely, hogy ahhoz, hogy egy szereplő regionális vagy globális vezetővé váljon, három dologra van szüksége: erőre, szándékra és elfogadottságra. Az egypólusú, amerikai világrend kialakulása-kor az Amerikai Egyesült Államok mindhárommal rendelkezett. A létrejöttének körülményei azonban számos sajátos kihívást jelentettek mind a szuperhatalomra, mind pedig az új világrend tartós stabilitására nézve. Ennek oka, hogy – a modernkori világrendek történetében egyedülálló módon – nem hatalmak közötti megegyezés révén jött létre, hanem az addigi nagy ellenfelének az összeomlásával. Abban a történelmi helyzetben nem volt olyan, vele összevethető súlyú szereplő, amellyel megegyezhetett volna a világrendről, vagy amely ellensúlyozhatta volna. Mihez kezd a hatalommal, hogyan használja azt az, akit pusztán az önmérséklete korlátoz?

A hidegháború lezárultával és a Szovjetunió összeomlásával minden világrendalkotó szempont megváltozott. Az USA addigi, a szabad világ védelmezőjeként betöltött szerepe ellenség híján elhomályosult. A hatalom nemzetközi megoszlásának radikális változásával viszont hirtelen új fényben, potenciális riválisokként tűntek fel az addig szövetséges, erős gazdasággal bíró államok. A hidegháborús fenyegetés megszűnése miatt Washingtonnak a hatalmi eszköztárát is át kellett értékelnie: abban a helyzetben sem a katonai, sem az ideológiai (politikai) versengés nem volt már alkalmazható.

Amilyen tisztán látszik az amerikai világrend születése, olyan bizonytalannak tűnhet a világrend mai állapotának a meghatározása. A nagyhatalmi szembenállással jellemezhető viszonyok visszatérte nyilvánvaló. A szakirodalom a világrend jelenlegi állapotát méltán tekinti átmenetinek (Flint és Taylor, 2018). A megítélése azonban annyira ellentmondásos, hogy van olyan szerző, aki 2021 elején a

dominanciáról való – belátásról tanúskodó – lemondást javasolta Joe Bidennek és adminisztrációjának (Wertheim, 2021), míg más továbbra is az amerikai erőfölénynek a feltörekvő hatalmakkal szembeni érvényesítését sürgette (McFaul, 2021), ráadásul mindkettő a Council on Foreign Relations mértékadó folyóirata, a *Foreign Affairs* hasábjain. Az USA legfőbb riválisává nőtt Kína vezetője a Világgazdasági Fórum 2021 januárjában tartott online találkozásán a többpólusú világrend mellett érvelt (*XinhuaNet*, 2021), míg Oroszország elnöke a globális monopóliumok uralmát kritizálta, és annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a világrendet továbbra is az államoknak kell meghatározniuk (*President of Russia*, 2021).

A tanulmány célja, hogy az Egyesült Államok hatalomfelfogásán és a hatalom megosztására vonatkozó helyzetértékelésein keresztül bemutassa a világrendnek a hidegháború utáni evolúcióját. Ezt az egypólusú világrend kezdete óta megjelent amerikai nemzetbiztonsági stratégiák (NBS)¹ tartalomelemzése teszi lehetővé. Az 1990 óta kiadott, összesen tizenöt NBS-nek az együttes vizsgálata folyamat-szerű képet ad a világrend alakulásáról. A megközelítésből fakadóan a tanulmány nem tér ki a kihívóvá emelkedett hatalmak helyzetértékeléseire. Ennek ellenére mértékadó megállapításokra biztosít lehetőséget, ugyanis a vizsgált időszak során az USA geostratégiája mindvégig globális hatással bírt (Flint, 2017; Flint és Taylor, 2018). A megközelítés előnye, hogy arra is alkalmas, hogy a világrenddel foglalkozó szakirodalomban is oly gyakran felbukkanó „metanarratívákat” (Acharya, 2017), azaz az adott rendet morális kategóriába soroló, azt akár igazolni, akár delegitimálni igyekvő értelmezéseket és vélemezéseket kiküszöbölje. Az amerikai geostratégiai hatalomfogalom

---

1 A nemzetbiztonsági stratégiák évenkénti elkészítését és nyilvánosságra hozatalát az 1986-os Goldwater–Nichols Defense Reorganization Act írja elő. Az elnök által is szignált dokumentumok összeállítása a Nemzetbiztonsági Tanács (National Security Council) feladata, amelyet az elnök, a kormány stratégiai ágazati vezetői, valamint katonai és hírszerzési vezetők alkotnak. A nyilvános dokumentumnak a törvény szerinti célja a nemzetbiztonság és a geopolitika szempontjából releváns szervezetek működésének és szakpolitikáinak az összehangolása. A nemzetbiztonsági stratégiákból származó minden idézet a szerző fordítása.

vizsgálatával a tanulmány egy olyan elemzési szempontrendszerrel állít fel, amelynek segítségével más geopolitikai szereplőknek is struktúráltan vizsgálható a hatalmi pozíciója, a világrendben elfoglalt helye.

Hatalomaspektusok az egypólusú világrendben

A világrend szakirodalmi meghatározása korántsem egységes. Két fő irányzat teremt egymástól elkülönülő fogalomköröket. Az egyik a „világrend” szó „világ” összetevőjéből indul ki, és azokkal a tényezőkkel foglalkozik, amelyek, az egész világra kiterjednek. A globális felfogás szerint bármilyen állapotban legyen is a világ, az a világrend. Ezt az irányt a világrendszer-elmélet hívei képviselik. A másik irányzat a „rend” szóból kiindulva arra igyekszik választ találni, hogy miként, mikor és hol működik valamiféle stabil rend. Azt azonban nem tételezi sem globálisnak, sem folyamatosnak. Mindkét irányzat esetén a világrend alapja a hatalom nemzetközi megoszlása. Ezért a hatalom jelenti a biztos kiindulópontot számunkra a világrend folyamatainak az értelmezéséhez.

A szakértők körében a legáltalánosabban elfogadott, azaz a weberi definíció szerint a hatalom annak a lehetősége, hogy valamely szereplő „a saját akaratát akár a többi résztvevő ellenállásával szemben is érvényesítse” (Weber, 2009, 49. o.). A realista Kenneth N. Waltz (1979) felfogásában a hatalom cselekvőképességet jelent. A valódi természete és a valós megoszlása azonban a narratívák jótékony takarásából csak konfliktusok idején tűnik elő: „Békés időkben az államférfiak és a szakértők a globális interdependencia fogalma körül gyülemlő klisék gazdag tárházát használják. Mint a villám fénye, úgy világítják meg a konfliktusok [azonban] a terep valós arculatát”² (Waltz, 1979, 152. o.). A békeidőben használt érvek és értelmezések a legkritikább esetben mutatják meg a hatalom durvának és illetlennek tartott, ezért többnyire tabusított működéseit. Az ebben felsejlő, fontos paradoxonra hívja fel a figyelmet Lukes (2005, 1. o.), amikor azt írja, hogy a hatalom „akkor a legeredményesebb, amikor láthatatlan”.

---

2 A szerző saját fordítása.

Az USA egyedülálló hatalmi pozícióját konstatáló 1991-es NBS így fogalmaz: „A világrend nem tény [adottság], hanem egy reményteli törekvés. Karnyújtásnyira van előttünk a rendkívüli lehetőség, amely kevés generációnak adatik meg, hogy az elporladó régi mintázatok és bizonyosságok helyébe egy új nemzetközi rendszert építsünk, amely összhangban áll az értékeinkkel, ideáljainkkal” (*National Security Strategy Archive*, 1991, v. o.). Miként sáfarkodott hát az Egyesült Államok ezzel az egyedülálló lehetőséggel? És mi történik a hatalommal, amikor azt használják?

A világrend az amerikai értelmezés szerint a hatalom nemzetközi megosztására épül, és a hatalomnak a cselekvőképességként való felfogása tükröződik a nemzetbiztonsági stratégiákban is. Washington számára az nem marad meg elvi lehetőségnek, hanem a világ tudatos formálására használja azt. A világrend aktív alakításának a szükségességét azzal indokolja az NBS (*National Security Strategy Archive*, 1998, 2. o.), hogy mindennemű passzivitással más erőknek engednék át a teret. A 2000-ben megjelent NBS Harry S. Truman elnökre hivatkozik, aki a következőt vallotta a második világháború lezárultakor: a győzelmet ki kell használni, hogy az USA alakíthassa a világot, ne pedig a világ alakítsa az USA-t (*National Security Strategy Archive*, 2000, 4. o.).

A hatalom különféle módozatainak és dimenzióinak a sokszor elmentmondásos és sokféle értelmezése következtében kialakult szakirodalmi kavalkád színes lenyomatát adja a hidegháború utáni amerikai világrendnek. Az USA által érvényesített világvezetői hatalomra a leginkább a „puha” (*soft*), a „ragadós” (*sticky*), az „okos” (*smart*) és a „strukturális” hatalom kifejezés illet. Joseph Nye 1990-ben írta le, hogy az Egyesült Államokat az teszi különlegessé, hogy rendelkezik puha hatalommal, vagyis azzal a kvalitással, amely kényszerítés nélküli, önkéntes követést vált ki. 2004-ben pedig úgy vélte, hogy az USA éppen ezt a hatalmát kockáztatta a 2003-ban Irak ellen indított háborújával. Barack Obama elnökségére az „okos hatalom” kifejezést használta Ernest J. Wilson III (2008) és Nye (2009) is, amely a puha, vonzó és a kemény, kényszerítő hatalomnak az egymást

erősítő, együttes alkalmazására épít. Suzanne Nossel 2004-ben az „okos hatalom” szavakkal az indirekt hatalomgyakorlást mutatta be. Az USA által a nemzetközi szervezetekből és – főként – kereskedelmi egyezményekből szőtt hálóról Walter Russell Mead (2004) olyan „ragadós hatalomként” írt, amelybe könnyen bele tudnak lépni a nemzetközi tér szereplői, de kilépni csak bajosan. Végezetül a „strukturális hatalom” Susan Strange (1988, 24–25. o.) alapdefiníciója szerint: a globális politikai-gazdasági rendszer jellegének és szerkezetének a meghatározására képes hatalom, amely a többi ország külső és belső működéseit jelentős mértékben befolyásolja, mégpedig nem pusztán gazdasági, de tudományos és kulturális téren is. Ma a szakirodalom egyes szerzői azonban strukturális hatalmat nem államoknak, sokkal inkább a területiséggel nem jellemezhető, transznacionális gazdasági szereplőknek tulajdonítanak (Babones és Aberg, 2019).

Az eddigiekből is látható, hogy a hatalomnak sokféle arca lehet, sokféle módon hathat. Ez azonban ellentmond a geopolitika, illetve a nemzetközi kapcsolatok szakirodalmának az instabil, konfliktusos időszakokban kidolgozott hatalomszemléletének. Edward Hallett Carrnak az 1939-ben és 1946-ban is kiadott, a két világháború közötti válságos periódusról szóló könyve a hatalmat „oszthatatlanként” írta le (Carr, 1946, 108. o.). Szerinte ahhoz, hogy cselekvőképességet adjon, összetettnek kell lennie, és nem bontható elemeire, mert azok külön-külön nem tekinthetők hatalomnak. Hasonlóképpen közelített a nagyhatalmi státuszt adó hatalom fogalmához George Friedman (2015), aki a „*deep power*” kifejezéssel írta le annak szükségszerű összetettségét. Friedman (2020) szerint ma is egyedül az USA rendelkezik összetett, cselekvőképességet biztosító hatalommal.

Ezek után a kérdés az, hogy milyen táj látható a felvillanó villám fényénél, amikor a hidegháború utáni világrendet világítja be. Tudományosan szólva: mely hatalomfogalomnak megfelelően viselkedett az Egyesült Államok a hidegháborút követő időszakban? Tápálta-e egymást a puha és a kemény hatalom? A hatalom nemzetközi megoszlása miként alakult Washington szerint az 1990 óta eltelt időszak során és miért? Mely erők formálják ma a világrendet?

I. ábra
A vizsgálat alá vont nemzetbiztonsági stratégiák
kiadási éve, az aláíró elnök neve és pártja

A stratégia kiadási éve	Az aláíró elnök	Az elnök párthovatartozása
1990	George H. W. Bush	republikánus
1991		
1993		
1994	William J. Clinton	demokrata
1995		
1996		
1997		
1998		
2000	George W. Bush	republikánus
2001		
2002		
2006		
2010		
2015	Barack H. Obama	demokrata
2017		
	Donald J. Trump	republikánus

A vizsgált időtáv alatt megjelent, összesen tizenöt amerikai nemzetbiztonsági stratégia (l. ábra) tartalomelemzése e kérdésekre igyekszik választ adni.

A kutatás eredményei

Az USA hatalomfelfogása

A nemzetbiztonsági stratégiák tanúsága szerint Washington hatalomfelfogása öt alapelven nyugszik. Azok egyidejű megléte szükséges ahhoz, hogy az Egyesült Államok biztos kézzel tölthesse be az egypólusú világrendet vezető hatalom pozícióját. Ezek a következők:

1. A hatalom csak összetett lehet.
2. Egyidejű mennyiségi fölény szükséges annak minden összetevője vonatkozásában.
3. Az önerő nem elegendő, így azt hatalommultiplikátoroknak kell növelniük.
4. A fölény területi megoszlása akkor megfelelő, ha az minden régióban érvényesül.
5. A függelmi viszonyai közül mindegyik neki kedvezően legyen aszimmetrikus.

A hatalom szükségszerű összetettsége Washington számára azt jelenti, hogy sem a gazdasági, sem a katonai vagy politikai kapacitás, illetve teljesítmény nem tekinthető önmagában hatalomnak. Hatalomról ezek együttállása esetén lehet csak beszélni, ugyanis a cselekvőképesség – a sokoldalúság mellett – attól függ, hogy az erőtevézők pozitívan viszonyulnak-e egymáshoz, azaz tudják-e táplálni egymást. Ez valamennyi, a Clinton-elnökség idején megjelent NBS tartalmazza (pl. *National Security Strategy Archive*, 1995, i. o.). Ugyanezt az összefüggésrendszert a legérzékenyebben a már hiányállapotot megjelenítő 2017-es NBS fejti ki: háborús helyzetben a szuverén hadiipar megléte elengedhetetlen a katonai fellépés kiszolgálásához (*National Security Strategy Archive*, 2017, 29–30. o.), és a

katonai erőfölény alapozza meg a kedvező tárgyalási pozíciót, tehát a biztonságot e két összetevő együttesen teremti meg (*National Security Strategy Archive*, 2017, 3. o.). A stratégiákban a katonai, a gazdasági, az intézményi, a technológiai, a hírszerzési és a morális erőtenyezőzők jelennek meg a komplex hatalom összetevőiként.

A vizsgálatba bevont időszak során a stratégiák állandó célja az volt, hogy az Egyesült Államok a komplex hatalom minden erőtenyezőzője szerint világelső legyen. Az összes stratégia kitért valamilyen formában arra, hogy az egyes erőtenyezőzők esetében az adott évet megelőzően egyértelmű volt-e az USA kvantitatív erőfölénye a világ többi állama fölött – jellemzően nem szerepeltettek erre vonatkozó adatokat, inkább átfogó megállapításokat tettek. 2010 előtt – enyhe ingadozás mellett – teljes körű fölényt könyveltek el.

Az alkalmazandó külpolitika indoklásában több NBS is kitér a „hatalommultiplikátorok” használatára és gondozásuk szükségességére. Azok révén tud ugyanis az USA globális jelenlétet kialakítani, és érdemben a potenciális riválisai fölé kerekedni. E hatalommultiplikátorok közé tartoznak a befolyása alatt álló nemzetközi szervezetek és intézmények, a szövetségesek, valamint a nemzetközi térben jelen lévő, amerikai kötődésű magánvállalatok és nem kormányzati szervezetek. Ezek sokszorozzák meg az amerikai állam diplomáciai, katonai, gazdasági és politikai erejét és hatáskörét. A világrend alakításában az NBS-ek fontos szerepet szánnak nekik.

A hatalomnak nemcsak összetettségében és mennyiségi mutatóiban kell a stratégiai követelményeknek megfelelnie, hanem földrajzi eloszlásában is. Sarkalatos elemük a stratégiáknak, hogy csak akkor tudja az Amerikai Egyesült Államok a világrendet vezetni, ha a világ mindegyik nagytérségében egyértelmű a fölénye az összetett hatalom valamennyi tényezőzője szempontjából, és a hatalmi multiplikátorok terén is előnyt élvez a potenciális kihívóival szemben (pl. *National Security Strategy Archive*, 1997, 7. o.).

A mindennemű stratégiai relációkat a különböző függések és irányuk értelmezik. A cselekvőképességet teremtő összetett hatalom csak akkor érvényesülhet, ha annak egyetlen eleme sincs kiszolgáltatva

valamilyen függelmi viszonyoknak. A függések négy területen jelennek meg az NBS-ekben: az energia(import), az ipar, a nemzetközi intézmények és a globális közterek. (Az USA erőpozíciójából adódóan a katonai jellegű függés nem szerepel a dokumentumokban.)

A globális közterek (*global commons*) – így a tengerek, a légtér, a világűr, majd a kibertér – uralása az összes stratégiában alapvető fontosságú. Az irányelv az, hogy békeidőben az Egyesült Államok szavatolhassa e terek használatát, konfliktus esetén pedig ő legyen az, aki azokat a stratégiai szüksége szerint blokkolhatja (*National Security Strategy Archive*, 1990, 27. o.; *National Security Strategy Archive*, 2010, 50. o.; *National Security Strategy Archive*, 2017, 13. és 40. o.).

Az USA által alkalmazott hatalomfogalomnak ezek az összetevői nyújtanak elemzési szempontokat a világrend állapotának, a hatalom nemzetközi megoszlásának a vizsgálatához.

Az Egyesült Államok hatalmának alakulása az NBS-ek szerint

A vizsgált időszak első harmadában – a 2002-ben kiadott NBS-sel bezárólag – kizárólag az Amerikai Egyesült Államok rendelkezett összetett hatalommal, s annak összetevőiben egyenként is fölényben volt – globálisan is és térségenként is. Hatalommultiplikátorként erősítették a nemzetközi térben jelen lévő magántulajdonú nagyvállalatai, az általa preferált normákat világszerte képviselő multilaterális szervezetek és gazdasági intézmények, valamint a szövetségesi. Kiszolgáltatottságot csak az energiainporttól való függése jelentett számára, de azt diverzifikálással, majd saját kitermeléssel sikerült kiküszöbölnie. A globális közterek mindegyikét uralta.

Az időszak végén az USA még mindig a világ legnagyobb hatalmú államaként tekintett magára, ám a hatalma a saját helyzetértékelése szerint 2006-tól fokozatosan veszített az összetettségéből. A gazdasági erőfölénye bizonytalanná vált, hatalma morális összetevője meggyengült, a társadalmi kohézióját elveszítette. Hatalommultiplikátorai közül némelyik képtessé vált: a nemzetközi szervezetekben a rivális hatalmak befolyása megnőtt, továbbá a világrend felépítésében vele

szövetséges nagyvállalatok érdekei egyre inkább elváltak az övétől. A 2017-es NBS értékelése szerint olyan mértékű stratégiai ipari függésbe került, amely a katonai erejét is kérdésessé tette. A globális közterek közé tartozó kibertér a magánvállalatok uralma alatt áll, ám azoknak és az Egyesült Államoknak az érdekei a Trump-adminisztráció idején már nem feltétlenül egyeztek. Az USA így már nem ura az összes globális köztérnek.

Ezek pedig jelentős változások. A bekövetkeztük azért különösen figyelemreméltó, mert a geopolitika törvényszerűségének megfelelően, mint minden nagyhatalom, az Egyesült Államok is azt helyezi a stratégiája középpontjába, hogy megakadályozza a rivális hatalom felemelkedését (Flint, 2017). Ez meg is mutatkozik valamennyi stratégiában. Ahhoz, hogy e cél beépül a szakpolitikákba is, nem fér kétség. Erről tanúskodik az NBS-eknek az eredményekről szóló része, de az azok alapján készült szakpolitikai stratégiák, cselekvési tervek is. Mindez azt sejteti, hogy az amerikai hatalmi pozíció meggyengülése elsődlegesen az USA saját világrendépítő tevékenységének és hatalomhasználatának a következménye. A továbbiakban e folyamat okait és a hatalom működését mutatja be a tanulmány, hogy azután megalapozott hipotéziseket lehessen kialakítani a világrend tényleges állapotára és kilátásaira vonatkozóan.

A valóságban az események és törekvések összefüggései sűrű szövődést képeznek, amelynek teljes körű bemutatását egy tanulmány meg sem kísérelheti. Ezért az egyes folyamatokat ki kell ragadnunk a történelmi-társadalmi értelmező közegükből és a velük kölcsönhatásban álló más folyamatok közül. Az ismertető folyamatokat az amerikai hatalomfelfogás fent felsorolt pillérei alapján strukturálja a tanulmány.

Az USA által felépített gazdasági világrend a saját szuverenitásvesztéséhez vezet

A vizsgált időszak elején, az Amerikai Egyesült Államok 20. századi identitását, szerepét és hatalmi építkezését is meghatározó Szovjetunió összeomlását követően, az addigi szövetségesei, kiváltképp a fejlett és erős iparral rendelkező Németország és Japán egyik napról a másikra potenciális kihívónak tűnt Washington számára. Mint-hogy a világ legerősebb országai mind demokráciák voltak, politikai téren a versengés értelmezhetetlen volt. Felépített ellenségkép híján a katonai erő világszervező tényezőként történő használata indokolhatatlanná és ezzel átmenetileg irrelevánssá vált. Nem maradt más, mint a gazdasági verseny. A helyzeti előnye, valamint a nemzetközi térben aktív magánvállalatainak biztosított (kölesönös) előnyökre és a velük közös érdekekre alapozott stratégiai partneri együttműködés (*National Security Strategy Archive*, 1994, 15–17. o.) révén az USA a liberális kereskedelem globális világrendjét hívta életre. Az ipari verseny helyébe a világgazdaságot átstrukturáló globalizációt helyezte. Ezzel azonban nemcsak az újsütetű potenciális riválisok fölé tudott kerekedni, hanem a volt ellenfeleknek a világrendbe integrálását is elindíthatta.

Ez utóbbi két stratégiára épült. Első lépésként, 1993-tól, a könnyen beilleszthető országok esetében a bővítés (*enlargement*) politikáját alkalmazta. Így lett szélesebb körű a NATO és az Európai Unió. Bár a stratégiák egyike sem hivatkozik a *soft powerre*, e két bővítésben mégis tetten érhető az önkéntes követés. A szovjeturalom alól kikerült, identitásukban magukat a Nyugathoz tartozónak tekintő államok jelentős erőfeszítések megtétele után léptek át a hirtelen lett geopolitikai senki földjéről az amerikai világrendbe.

A potenciálisan erősebb és nehezebben integrálható országok – elsősorban is Kína – felé az *engagement* – azaz a fokozatos beillesztést célzó, egyre sokasodó és elmélyülő együttműködések – stratégiáját alkalmazta, egészen 2015-ig. Ám az NBS-ek már 2006-tól egyre inkább arra mutattak rá, hogy a kezdeti beilleszkedés a visszájára

fordult Oroszországban, Kína pedig az *engagement* adta lehetőségekkel „visszaélve”, a világrendbe történő integrálódás nélkül erősödött meg. A vállalatait nem vonta ki az állami kontroll alól (*National Security Strategy Archive*, 2015, 15. o.), a bevételeiből a katonai erejébe investált (*National Security Strategy Archive*, 2010, 43. o.; *National Security Strategy Archive*, 2015, preambulum 1, 24. o.), és a kereskedelmi partnereivel szemben nem támasztott a világrendet szolgáló politikai követelményeket (*National Security Strategy Archive*, 2006, 41–42. o). Felmerül annak a lehetősége, hogy a világrend területi terjeszkedése a Halford Mackinder óta a világ uralmában centrálisnak tekintett Eurázsiaiban – NBS-ekben számolva – már 2006-ban elérte a legkülső határát.

Visszatekintve, szintén akkoriban indulhatott el az Egyesült Államok és a vele szövetséges magánvállalatok közötti érdekegyezés gyengülése is. Az USA e partnerségben eljutott a világrendje határáig. A kínai gazdaság fölötti állami kontroll megmaradása, visszaerősítése következtében az amerikai vállalatok számára kedvező globális piacnyitás megtorpant, ám a vállalati szféra növekedékényszere ettől nem szűnt meg. Ezért a kereskedelem, illetve a gazdaság átértelmeződött: attól kezdve e magáncégek kellő növekedését az ipari tevékenységek kiszervezése biztosította.

Mindez összetett módon változtatta meg az Egyesült Államok hatalmát. Egyrészt a gazdasági ereje a vetélytársaiéhoz képest meggyengült, az ipari bázisa és a releváns tudástőkéje jelentős mértékben visszaesett (*National Security Strategy Archive*, 2017, 17. o.). Másrészt stratégiai ipari függésbe került. Mint a 2017-es NBS rámutat (*National Security Strategy Archive*, 2017, 29–30.o.), az amerikai hadiipar potenciálisan ellenséges beszállítóktól függ, ezért jelentős konfliktus esetén képtelennek bizonyulhat a kellő mennyiségű fegyver előállítására. Így fordulhatott elő, hogy a 2017-es NBS volt az első és egyetlen a stratégiák sorában, amely nem deklarálta a nagyhatalmi cselekvőképesség maximumának tekinthető unilaterális katonai fellépés elvi lehetőségét. Viszont explicit módon szakított az oda vezető *engagement* politikájával, és irányt váltott: a szuverenitás helyreállítását tette céljá.

Interdependencia: áldás vagy átok?

A globális interdependencia kiépítése a korszak minden egyes stratégiájában központi helyet foglal el. A globalizáció és a kölcsönös függőség növekedése nem magától történik, hanem az Egyesült Államok építi³ – írja a 2001-es NBS előszava és a 2010-es NBS is (*National Security Strategy Archive*, 5. o.). Mint kihangsúlyozza, „a kereskedelem egymáshoz fűzte a nemzetek sorsát” (*National Security Strategy Archive*, 2010, 1. o.).

Hatalmi szempontból az interdependencia stratégiai függések és kiszolgáltatottságok komplex, globális rendszereként értelmezhető. Ezek közül a leghangsúlyosabban az energiafüggés kérdése jelenik meg, amely végigkíséri a stratégiákat. Szintén ide sorolható a rendszerszintű összekapcsoltságból fakadó mindennemű kockázat, például a válságok terjedése a globális pénzügyi rendszerben. Időrendben utolsóként jelenik meg a (2017-re kialakult) stratégiai ipari függés, amely korábban csak más államokkal fordulhatott elő, így ez az USA esetében hallatlan fordulatnak számított. A következőkben e sorrendben tekintjük át a függéseket.

Annak érdekében, hogy az energiainporttól való függése ne jelentsen elviselhetetlen mértékű kiszolgáltatottságot, az USA először a közel-keleti térség uralására, majd az import diverzifikálására törekedett. Így 1996-ban már Venezuelából szállította haza a legtöbb olajat. A függési viszonyok rendkívüli hatalmi relevanciáját mutatja, hogy Washington az „olajátok” (*oil curse*) jelenségére keres megoldást, mert Irak után Venezuela is „a térségét destabilizáló”, „antidemokratikus” uralom alatt álló országgá vált, az amerikai világrenddel szembe helyezkedett (*National Security Strategy Archive*, 2006, 15. o.), és az olajexportból meggazdagodó országokra jellemző módon „korrumpálódott” (*National Security Strategy Archive*, 2006, 29. o.). Ezt a kihívást az oldotta fel, hogy alig egy évtizeddel később az Egyesült Államok a

3 Az interdependencia kora egyben a globális megoldást igénylő transznacionális fenyegetések korszakaként is megjelenik a stratégiákban, de e tanulmány a hatalmi tényezőkre fókuszál. Az utóbbi – fontos – téma kifejtése egy másik elemzésben kaphat helyet.

világ vezető olaj- és gázkitermelőjévé vált (*National Security Strategy Archive*, 2015, előszó), 2017-ben pedig már az energiadominancia politikáját alkalmazta (*National Security Strategy Archive*, 2017, 4. o.). Ez nem értelmezhető másként, mint hogy az energiafüggések rendszerében a függőségeket az USA határozza meg mások számára, amihez arra van szükség, hogy maga ne csak nagyjából önellátó legyen, hanem exportőrként is fellépjen.

Az energiafüggés nem csupán közvetlen formájában stratégiai kérdés az USA számára, hanem a szövetségeseinek az „instabil térségetől” való függésére is kiterjed (*National Security Strategy Archive*, 2006, 27. o.). Ha meg akarjuk tudni, hogy mi az, ami miatt ez utóbbi is megjelent a 2006-os stratégiában, akkor elsőként az Északi Áramlat gázvezeték megépítésére vállalkozó Nord Stream AG konzorcium 2005-ös megalakulása említendő. Így nem meglepő, hogy a 2006-os NBS komoly nemzetközi vita és érdekütközés megjelenését dokumentálja. Többretű konszenzushíányról is tanúskodik: az energiapolitikától nem elkülöníthető környezetvédelem gyakorlati elemeinek az elmaradásáról, az Irak ellen 2003-ban indított háború ellenzéséről és a mezőgazdasági támogatások rendszerét illető nézeteltérésekről.

A kölcsönös függőség sűrűsödése és a globalizáció fokozása céljából kiépített nemzetközi rendszerben a működésbeli anomáliák a rendszer egészét megrázhathják, és magát az interdependens világrendet és annak vezetőjét tüntethetik föl hátrányos megvilágításban. A kiküszöbölésük az USA vezette világrend visszatérő ígérete. Ilyen negatív jelenség a rendszerben terjedő pénzügyi válság. A már a vizsgált időszak elején, 1994-ben folyamatban lévő mexikói valutaválságon kívül a nemzetközi pénzügyi rendszerben két hasonló történet, amelyek az NBS-ek is nevesítettek. Az egyik 1997–1998-ban (*National Security Strategy Archive*, 2001, 40. o.), a másik 2008-ban; ez utóbbi a „pénzügyi intézményeink felelőtlen hitelezői gyakorlata miatt” (*National Security Strategy Archive*, 2010, 32. o.). A 2008–2009-es válság értékelése vegyes: egyfelől az USA „sikeresen feltartóztatta” azt (*National Security Strategy Archive*, 2015, 3. o.), másfelől viszont – mint ahogy arra a 2017-es NBS is rámutat (*National Security Strategy Archive*,

2017, 17. o.) – maga a megtörténte meggyengítette az Egyesült Államokba vetett nemzetközi bizalmat.

A 2010-es, a 2015-ös és a 2017-es NBS is beszámol az amerikai társadalmi kohézió súlyos meggyengüléséről, de annak okát nem tárják fel. Bár az NBS-ek a kül- és a belpolitika egybeolvadását vallják már a vizsgált időszak elejétől fogva, a tartalmuk és a szemléletük mégis külpolitikai irányultságú. Ennek megfelelően összességében azt sugallják, hogy a kohézióvesztés az USA nemzetközi fellépésével van összefüggésben. El kell ismernünk ugyan, hogy elsősorban az Egyesült Államok elhúzódó és sokasodó fegyveres konfliktusa alakítja az amerikai társadalmat, azonban nincs okunk azt feltételezni, hogy a 2008-ban az USA-ból kiindult pénzügyi világválság, amely elsőként az eladósodott amerikai lakosságot sújtotta nagy erővel, ne játszott volna döntő szerepet a stratégiai pozícióvesztéshez vezető kohéziógyengülésben.

A stratégiai ipari függés a 2017-es NBS-ben jelenik meg, Donald Trump elnökségének egyik vezérmotívumaként. Az amerikai erőpozíció helyreállítása egzisztenciális biztonsági kérdéssé vált, ugyanis „ahogyan az amerikai gyengeség kihívókat vonz, az amerikai erőfölény és önbizalom elrettenti a háborút és garantálja a békét” (*National Security Strategy Archive*, 2017, 3. o.). Ezzel kapcsolatban azonban már szükséges azt is értelmeznünk, hogy kik közötti függésről beszélhetünk. Az amerikai stratégiai ipar kínai beszállítóktól függ, vagy Kínába áthelyezett amerikai értékláncelemekről? Ha az érdekük azt diktálná, a stratégiai amerikai ipar vállalatai haza tudnák telepíteni a 2017-es stratégiában említett értékláncreszeket vagy nem? Ha igen, milyen feltételek mellett teszik meg? Helyes volt-e a 2017-es NBS azon javaslata, hogy a magánvállalatokkal való stratégiai partneri együttműködésre kell építeni az azok közreműködésével kialakult függések visszafordítását? Valószínűsíthető, hogy az e kérdésekre adható válaszok döntően fogják befolyásolni a világrendet.

A mesterséges globális köztér fölötti vállalati uralom új helyzetet teremt

A világrend építésében a magánvállalatok az Egyesült Államok számára szinte minden hatalmi tényezőben kiemelt partnerek – egészen a stratégiai ipari kiszolgáltatottá válásáig. Az ipari, pénzügyi és kereskedelmi tevékenységük mellett a technológiai fölény elérésében, a kibertér és a világűr (mint globális közterek) uralásában, illetve meghódításában ők játsszák a főszerepet (pl. *National Security Strategy Archive*, 2015, 13. o.). Nem véletlen, hogy a 2017-es NBS a magánvállalatoknak a nemzetközi közvélemény formálásában játszott szerepét hangsúlyozza: az amerikai eszmék terjesztését és a külföldi propagandával szembeni stratégiai fellépést – kiváltképp az általuk uralt interneten keresztül (*National Security Strategy Archive*, 2017, 35. o.).

A magánvállalatok által betöltött stratégiai szerepek sokasága közül a kibertér uralását kiemelt jelentőségűnek kell tekinteni, hiszen mint a globális közterek egyikére, ugyanaz vonatkozik rá, mint a tengerek, a légtér és a világűr uralására (*National Security Strategy Archive*, 2010, 50. o.), és a jelentősége a világ digitalizálási törekvéseivel napról napra növekszik. A 2017-es NBS kiemelten foglalkozik vele, hiszen „a gazdasági és a személyes tranzakciók a ».com« világtól függenek, és a vagyonteremtés a megbízható és biztonságos internettől függ” (*National Security Strategy Archive*, 2017, 18. o.).

Amiatt, hogy az USA és a magánvállalati partnerei közti érdekközösség kérdésessé vált, a kibertér magánvállalati uralma az amerikai állam és a cégek közötti korábbi szimbiózist hatalmi relációvá – konfliktusterré – változtatja. Ráadásul egyáltalán nem egyértelmű, hogy abban az állam volna a fölérendelt szerepben.

A 2017-es NBS ugyanazoktól a magánvállalatoktól várta a partneri közreműködést az Egyesült Államok szuverenitásának a helyreállításában, amelyekkel az USA meggyengülését is okozó világrendet kiépítették. Ez azt sejteti, hogy a partnerség helyébe lépett hatalmi reláció ténye a Nemzetbiztonsági Tanács számára még nem tudatosult; vagy ha igen, akkor azt az akkori stratégia elkészítése során figyelmen kívül hagyták.

A kényszerítő hatalom látható használata – avagy erősítette-e egymást a puha és a kemény hatalom?

A vizsgált időszakról nem lehet beszélni a terrorizmus elleni globális háború említése nélkül. Abból a szempontból, hogy az Egyesült Államok hatalma hogyan alakul, illetve a világban a hatalom hogyan oszlik meg, a terror elleni háborúnak három kiemelten fontos aspektusa van. Ezek: az amerikai fegyveres konfliktusok tartóssá válása és sokasodása; az Irak elleni 2003-as háború indítékainak vitatottsága, illetve – mint utóbb bebizonyosodott – téves volta; valamint az amerikaiak által (például a guantánamói fogolytáborban) elkövetett atrocitások nyilvánosságra kerülése. A 2010-es NBS nyíltan elhatárolódott az Irak ellen indított amerikai háborútól, a 2010-es és a 2015-ös stratégia pedig a kínzás gyakorlatától.

Az USA által vívott háborúk közvetlen következménye: az amerikai társadalmi kohéziónek a – 2010-es, 2015-ös és 2017-es NBS-ben leírt – fokozódó csökkenése, valamint – a 2006-os, 2010-es és 2015-ös stratégia szerint – az amerikaellenesség erősödése. A 2017-es NBS szerint Washingtonnak már versengenie kell a pozitív tartalmú kapcsolatokért (*National Security Strategy Archive*, 2017, 38. o.).

Mindennek további következménye a közvélemény formálásáért a médiában megindult csatározás, amely azóta csak erősödött. Tulajdonképpen a terrorizmus elleni globális háború jelenségköre nyitotta meg a teret a világrendről ma már egyre élesebben folyó nemzetközi vita előtt

A hazai és a nemzetközi közvélemény szimpátiájának elnyeréséért folyó küzdelemhez az USA számára rendelkezésre állt a dezinformáció elleni fellépés és az összehangolt kommunikáció rendszerre, amit az 1999-ben kiadott PDD-68-as elnöki rendelet értelmében hoztak létre (*National Security Strategy Archive*, 2000, 6. o.). A terrorizmus elleni globális háború kezdetén arról igyekezett meggyőzni az iszlám vallású országokat, hogy nem muszlimellenes háborút folytat (*National Security Strategy Archive*, 2002, 31. o.). A 2006-os NBS-ben már eszmék háborúja szerepelt, és az Irak elleni háború apropóján a

terroristák által indított toborzópropaganda elleni fellépést hirdetett (*National Security Strategy Archive*, 2006, 9. o.). Ez a szemlélet kitarított a vizsgált időszak végéig. Ami azonban fontos többletként jelent meg, az a világrendről megnyílt vitában Oroszország közvéleményformáló szerepe, amely a vizsgált amerikai anyagokban többnyire a terrorista propagandával egy mondatban vagy egy bekezdésben szerepel, viszont a hatalom nemzetközi megoszlása kapcsán önálló jelenségként vizsgálendő.

A 2006-os stratégia még az Oroszországgal folytatott széles körű együttműködésről számolt be – amely kiterjedt a nemzetközi fellépésekre is –, és arra számított, hogy Oroszország, amely válaszút előtt áll, még visszatérhet az amerikai világrend útjára, és nem szükségszerű, hogy a demokratizálódást gátolja (*National Security Strategy Archive*, 2006, 39. o.). Az Irak elleni háborútól elhatárolódó 2010-es stratégia elmagyarázza, hogy a globális közvélemény felé folytatandó stratégiai kommunikáció célja, hogy az USA legitimitásának a globális fenntartását szolgálja (*National Security Strategy Archive*, 2010, 16. o.). A nevesítés nélkül, de világosan a BRIC-re utaló „új befolyásközpontok” megjelenéséhez kapcsolódóan a 2010-es stratégia megállapítja, hogy Oroszország „erőteljes hangként” („*as a strong voice*”) tért vissza a nemzetközi színtérre (*National Security Strategy Archive*, 2010, 8. o.). A 2015-ös NBS már a megtévesztő orosz propaganda elleni fellépés szükségességét mondja ki (*National Security Strategy Archive*, 2015, 25. o.), és implicit formában Oroszország „ukrajnai agresszióját” és az Iszlám Államnak a szíriai polgárháborúban való fellépését párhuzamba állítja (*National Security Strategy Archive*, 2015, 19. o.). Ugyanígy tesz a 2017-es stratégia is: „Rivális szereplők propagandával és más eszközökkel igyekeznek hitelteleníteni a demokráciát. Nyugatellenes nézeteket és hamis információkat terjesztenek, hogy megosszanak bennünket, szövetségeseinket és partnereinket. Ezenfelül dzsihadista terroristák, mint például az IÁ és az al-Káida, továbbra is barbár ideológiát terjesztenek, amely kormányok és hitetlennek tekintett ártatlanok erőszakos pusztítására buzdítanak...” (*National Security Strategy Archive*, 2017, 3. o.). A velük szembeni fellépésben fontos

szerepet szán a kiberteret uraló amerikai magánvállalatoknak (*National Security Strategy Archive*, 2017, 34–35. o.).

A riválissá váló territoriális szereplők az NBS-ekben

Riválisként, azaz jelentős erejű és az amerikai világrendbe nem integrálódó szereplőként csak Oroszország és Kína jelenik meg az amerikai stratégiákban. India erősödő, számottevő, de hasonló gondolkodású, így potenciális szövetségesnek tekintett állam. Európát hol az Amerikai Egyesült Államok legrégebbi szövetségeseként említik – tehát Nyugat-Európa értelemben –, hol az Európai Unió szinonimájaként. Az EU-val szembeni elvárás, hogy a nagyobb integráció útján haladjon, illetve támogassa az USA külpolitikáját.

Ez azt jelenti, hogy a vizsgált NBS-ek alapján csak Oroszország és Kína számít potenciális kihívónak. Az általuk jelentett kihívás természete meghatározhatja a világrend további alakulásának a kérdéseit.

Oroszország gazdasági értelemben nem vetélytárs az Egyesült Államok számára, katonailag viszont lokálisan igen; energiaexportőrként regionális riválisnak számít, és 2010-től a nemzetközi közvélemény alakításában is fontos szereplő. Annak ellenére, hogy nem említik a stratégiák, de a hatalomfelfogásukból egyenesen fakadó szempontja a hatalmi viszonyoknak, hogy a rivális államok – jelen esetben Oroszország – stratégiaiilag függenek-e más országoktól. Az erőpozíciók összevetésében fontos ugyan az abszolút teljesítmény, amely egyértelműen az USA fölényét mutatja, ha azonban Oroszország nincs stratégiai függésben, akkor a két állam erőviszonya közti különbség kisebbnek tűnik. Oroszország azzal került ütközőpályára az USA-val, hogy leválasztotta magát az amerikai világrendről: a kezdeti integrálódási folyamatait megállította, a hatalmi pozíciója javult, és van befolyása Európára és Ázsia számos térségére. A tőle függetlenül zajló amerikai bomlási folyamatok láthatóbbá tételével a saját régióján kívül is az Egyesült Államokat gyengítő hatást tud gyakorolni.

Kína a gazdasági erő, az ipar és a kereskedelem szempontjából kezd vetélytárssá emelkedni, ám a kereskedelméből fakadó globális

kapcsolatigénye következtében e téren jelentős mértékben függ a tengereket uraló USA-tól. Katonai erejét tekintve feltörekvő országnak számít, mivel fegyverkezik ugyan, de kevésbé jelent potenciális fenyegetést az Egyesült Államok számára, mint Oroszország. Kína a globális közvélemény alakításában nem játszik szerepet. Az USA-val azért került összeütközésbe, mert vele ellentétben náluk a vállalatok állami kontroll alatt állnak, vagyis az állam és a vállalatok közötti hatalmi viszony összeegyeztethetetlenül különbözik az amerikaitól. Szintén az ütközés felé mutat a két országnak a hatalmi pozícióbeli ellentetes tendenciája. Az, hogy mindez tényleg ütközéshez vezet-e, illetve az milyen lesz, az az USA stratégiai ipari függésének az alakulásától függ: képessé válik-e a nagyhatalmi konfliktus vállalására. Kérdés, hogy kínai állami kontroll alatt álló vállalatoktól függ-e az USA hadiipara, vagy Kínába telepített, amerikai magántulajdonosi kontroll alatt állóktól. Ha az utóbbiaktól függ az Egyesült Államok hadiipari termelése, akkor sem biztos, hogy azok tulajdonosai miként döntenek: lehetővé teszik a nagyhatalmi összecsapást, vagy a kölcsönös függőség fenntartásával ellehetetlenítik azt.

Perdöntő lesz az is, hogy a transznacionális vállalatok miként alakítják a stratégiai kapcsolatukat a két országgal. Az interdependenciák fölötti – legalább részleges – kontrolljuk, a birtokukban lévő technológia, valamint a kibertér mint globális köztér fölötti uralmuk révén ugyanis azok már abban a pozícióban vannak, hogy ajánlatot tehesse nek egy államnak, még ha az oly hatalmas is.

Megállapítások

A stratégiák vizsgálata alapján egyidejűleg lehet megállapításokat tenni a geostratégiai hatalomfelfogásra, valamint a hidegháború utáni világrend evolúciójára vonatkozóan.

Az amerikai nemzetbiztonsági stratégiák gazdagon illusztrálták az összetett hatalom jelentését és fontosságát. Mindemellett szerephez jut és árnyalhatóvá válik a szakirodalomban szereplő puha, okos, ragadós és strukturális hatalom fogalma is.

A puha – önkéntes követést kiváltó – hatalom, amely a bővítés korlátozottan alkalmazható stratégiájában érvényesült, kapcsolatspecifikusnak tűnik, azaz nem univerzálisan működik, és végképp nem valamely eszköztár által meghatározható.

Az okos hatalom a hatalom paradoxonja alapján mérlegelhető. Azon a ponton, amikor az amerikai kényszerítő hatalom láthatóvá vált, az USA követettsége gyengülni kezdett, és kívülről is gyengíthetővé vált. Tehát az okos hatalom – abban az értelemben, hogy a puha és a kemény hatalom erősítené egymást – a vizsgált anyagokban nem volt fellelhető. A másik értelmezése, a hatalom indirekt, tehát kevésbé látható alkalmazása viszont fenntarthatónak tűnik.

A hatalom összetevői az együttállásuk során tudják egymást táplálni, ezt jelenti az összetett hatalom (*deep power*). A hatalom nyílt, kényszerítő alkalmazása esetén a pozitív visszacsatolás megtörik, és negatív folyamattá válhat.

A ragadós hatalom gondolata is árnyalást igényel. Amennyiben egy nagy súlyú szereplő lép be a szervezetekbe, kérdésessé válik, hogy a szervezet önazonos marad-e, vagy idővel az új résztvevő elkezd azt a maga képmására alakítani, sőt megengedi magának, hogy a részvételi feltételeket figyelmen kívül hagyja. Ugyanakkor egy gyenge szereplő beleragad – Walter Russel Mead szóhasználatát idézve – az ezen intézményekből, szervezetekből álló hálóba.

A strukturális hatalom szakirodalmi meghatározása annyiban egészíthető ki a vizsgált stratégiák alapján, hogy maga a fogalom a rendszer nézőpontját képviseli, ezért passzív. A nemzetbiztonsági stratégiák hatalomszemléletében oly fontos szerepet játszó hatalommultiplikátorok alkalmazása, azok kiterjedt és sokrétű működése eredményezi viszont az aktívan, a rendszerben érvényesülő strukturális hatalmat.

A különféle szereplők pozícióit a hatalom így strukturált logikája, fogalmai és törvényszerűségei szerint mérlegelve tudjuk a világrend további dinamikáját vizsgálni.

A világrend 1990 óta zajló evolúciója során az Egyesült Államok által az annak kiterjesztésére alkalmazott stratégia egyidejűleg lehetővé

tette Kína felemelkedését is, továbbá az USA szövetségeseiként fellépő magánvállalatoknak, hogy saját jogon geopolitikai szereplővé váljanak. Ehhez természetesen szükség volt arra, is, hogy Kína az amerikai politika kínálta lehetőséget a saját hatalmi pozíciója kiépítésére fel is használja. Washington viszonylagos meggyengülésében a kényszerítő hatalma látható, ezért azt eleve aláásó alkalmazása is szerepet játszott. A folyamatot felerősítette, hogy azt a nemzetközi közvélemény számára még láthatóbbá tette az amerikai világrendbe integrálódását visszafordító, tehát a szuverenitását növelni igyekvő Oroszország.

A jelenlegi erőviszonyok mellett a világrend alakításáért az Amerikai Egyesült Államok, Kína, Oroszország és a transznacionális vállalatok között folyik a verseny. Vajon milyen hierarchia alakul ki a területi és a transznacionális hatalmak között? Képesek lesznek-e az államok a transznacionális vállalatok pozícióinak a visszabontására, például alternatív kibertér regionális létrehozásával, vagy azoknak sikerül a globalizációt és a kiberteret úgy tagolniuk, hogy a pozícióikat csorbító együttműködés az államok között ne alakulhasson ki? Történelmi távlatokban a mozgékonyabb szereplő tud a letelepült fölé kerekedni, ezért a terep a transznacionális vállalatoknak kedvez.

A vizsgált nemzetbiztonsági stratégiák a bomlási folyamatokat mutatták meg. Egy új világrend születése előtt a megindult, feltartóztathatatlan folyamatoknak be kell járniuk a hatalom törvényszerűségei által kirajzolt pályájukat.

Irodalomjegyzék

- Acharya, Amitav (2017). After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World. *Ethics & International Affairs*, 31(3), 271–285.
- Babones, Salvatore és Aberg, John H. S. (2019). Globalization and the Rise of Integrated World Society: Deterritorialization, Structural Power, and the Endogenization of International Society. *International Theory*, II, 293–317.
- Carr, Edward Hallett (1946). *The Twenty Years' Crisis 1919-1939. An Introduction to the Study of International Relations*. 2. kiadás. London: Palgrave Macmillan.

- Flint, Collin (2017). *Introduction to Geopolitics*. 3. kiadás. New York: Routledge.
- Flint, Collin és Taylor, Peter. J. (2018). *Political Geography. World-Economy. Nation-State and Locality*. 7. kiadás. London és New York: Routledge.
- Friedman, George (2015). *A következő évtized*. Budapest: New Wave.
- Friedman, George (2020). *The Storm Before the Calm. America's Discord, the Coming Crisis of the 2020s, and the Triumph Beyond*. New York: Doubleday.
- Lukes, Steven (2005). *Power. A Radical View*. 2. kiadás. New York: Palgrave Macmillan.
- McFaul, Michael (2021). How to Contain Putin's Russia. A Strategy for Countering a Rising Revisionist Power. *Foreign Affairs*. A letöltés ideje: 2021. január 27. <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2021-01-19/how-contain-putins-russia>.
- Mead, Walter Russell (2004). Sticky Power. *Foreign Policy*, 83(2), 66–159.
- National Security Strategy Archive* (1990). National Security Strategy of the United States. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1990.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (1991). National Security Strategy of the United States. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1991.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (1993). National Security Strategy of the United States. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1993.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (1994). A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1994.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (1995). A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1995.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (1996). A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1996.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (1997). A National Security Strategy for a New Century. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1997.pdf>.

- National Security Strategy Archive* (1998). A National Security Strategy for a New Century. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1998.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2000). A National Security Strategy for a New Century. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2000.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2001). A National Security Strategy for a Global Age. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2001.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2002). The National Security Strategy of the United States of America. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2002.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2006). The National Security Strategy of the United States of America. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2006.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2010). National Security Strategy. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2010.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2015). National Security Strategy. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2015.pdf>.
- National Security Strategy Archive* (2017). National Security Strategy of the United States of America. A letöltés ideje: 2020. augusztus 12. <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2017.pdf>.
- Nossel, Suzanne (2004). Smart Power. *Foreign Affairs*, 83(2), 131–142.
- Nye, Joseph S. Jr. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, 80, 153–171.
- Nye, Joseph S. Jr. (2004). The Decline of American Soft Power. Why Washington Should Worry. *Foreign Affairs*, 83(3), 16–20.
- Nye, Joseph S. Jr. (2009). Get Smart. Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), 160–163.
- Strange, Susan (1988). *States and Markets*. London: Pinter Publishers.
- The Kremlin* (2021). Session of Davos Agenda 2021 Online Forum. A letöltés ideje: 2021. május 18. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64938>.
- Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing House.
- Weber, Max (2009). *Politikai Szociológia: Politikai közösségek. Az uralom*. Budapest: Helikon Kiadó.

- Wertheim, Stephen (2021). Delusions of Dominance. Biden Can't Re-store American Primacy and Shouldn't Try. *Foreign Affairs*. A letöltés ideje: 2021. január 27. https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-01-25/delusions-dominance?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_campaign=Delusions%20of%20Dominance&utm_content=20210125&utm_term=FA%20Today%20-%2012017.
- Wilson III, Ernest J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 110–124.
- XinhuaNet* (2021). Full Text: Special Address by Chinese President Xi Jinping at the World Economic Forum Virtual Event of the Davos Agenda. A letöltés ideje: 2021. május 18. http://www.xinhuanet.com/english/2021-01/25/c_139696610.htm.